

הרהור נוסף על מלחמת יוסהכיפורים

אם הינך מתרכז אך ורק בהשגת הניצחון,
עלול הינך לצאת מן המלחמה תשוש מכדי
להפיק רווח מן השלום, וכן כמעט ודאי הוא
שהשלום יהיה פגום ויישא בחובו הדי מלחמה
חדשה.

לידל הארט

אהרון יפה*

* החוג למדע המדינה,
אוניברסיטת תל-אביב

מבוא

קביעת מטרות מוגבלות - תשמור על כושר תמרון
צבאי ומדיני טוב יותר ממדינה קטנה הפועלת
להשגת יעדים רחבי היקף. דווקא הניסיון להשיג
הכרעה מהירה עלול להיות בעוכריה של המדינה
הקטנה.⁴

הדוקטרינה הצבאית הישראלית - תיאוריה ומעשה

תורת הביטחון הישראלית גורסת כי על המדינה
לבנות עוצמה צבאית, שתוכל לספק מענה למצב
הגרוע ביותר שניתן להעלות על הדעת: מלחמה בו
זמנית בכל החזיתות, כאשר מדינות העימות
הערביות נהנות מסיוע פעיל של מדינות הפריפריה
הערביות.

עוד גורסת תורת הביטחון הישראלית, כי יש לשאוף
ל"העתקת הטיפול בפתרון הסכסוך משדה הקרב
לשולחן הדיונים. עוצמתו של צה"ל הינה הערובה
המרכזית ליכולת להביא לידי כך שמדינות ערב
תשוכנענה... שבסיומה של כל מלחמה תימצאנה
במצב מדיני-צבאי קשה יותר מאשר קודם
למלחמה".⁵

על פי תורת הביטחון הישראלית אמורה עוצמתו
של צה"ל להרתיע את המדינות השכנות מלפתוח
במלחמה - גם במקרה של העדר מו"מ מדיני - ואם
ההרתעה נכשלת, צה"ל צריך להיות מסוגל להכריע
את אויביו.⁶

ואלה הם מאפייניה של ההכרעה על פי תורת
הביטחון הישראלי:

החיסכון בכוח (Economy of Force) הוא אחד
מעקרונות המלחמה. משמעותו של עיקרון זה היא
שיש לעשות בכוח את השימוש היעיל ביותר -
שימוש שאינו בהכרח חסכוני.¹

יש אפוא להבחין בין חיסכון בכוח לבין שימור
הכוח (Preservation of Force), שמשמעותו היא
נקיטת אסטרטגיה שמטרתה המרכזית היא למנוע
את שחיקתה של העוצמה הצבאית.

קלאוזביץ' כתב כי "המצביא והצבא המיטיבים
לשמור מכל משמר על עקרון ניהול הקרב תוך
חיסכון מירבי בכוחות... הם הצועדים בדרך
הבטוחה ביותר אל הניצחון".² לרוע המזל, כמו
בהתבטאויות רבות אחרות של קלאוזביץ, אי אפשר
לדעת אם הוא התכוון לחיסכון בכוח או לשימור
הכוח.

לעומת זאת לידל הארט ממליץ במפורש לכל
מדינה לנקוט אסטרטגיה של שימור הכוח. ובלשונו:
"שתיטיב ככל האפשר לשמור על כוחותיה, על מנת
שתבטיח את עתידה, כשם שתבטיח את ההווה
שלה".³

המלצה זו נכונה במיוחד למדינה קטנה, שמשאביה
מוגבלים מאוד. אם מדינה כזאת שוחקת את רוב
כוחה במלחמה, היא עלולה למצוא עצמה נכנעת
לתכתיבים של האויב או נזקקת לסיועה של
מעצמה זרה. לקבלת סיוע כזה מתלווה כמעט
תמיד אובדן של חופש פעולה במישור הצבאי
והמדיני כאחת. המסקנה היא, כי מדינה קטנה,
הנמנעת מלשחוק את כוחותיה - למשל באמצעות

1. ההכרעה חייבת להיות מלאה.⁷
2. ההכרעה תושג באמצעות כיבוש שטחים והשמדת כוחות.⁸
3. מלחמת ההכרעה חייבת להיות קצרה.
4. מלחמת ההכרעה חייבת להתנהל בשטחו של האויב. העברת המלחמה לשטח האויב חייבת להיעשות מהר ככל האפשר.
5. יש לעשות שימוש מירבי באסטרטגיה של גישה עקיפה.⁹

בהתאם לתפיסה זו ניסה צה"ל ברוב המלחמות שהוא ניהל להגיע במהירות לקרב הכרעה, שעיקרו התנגשות מצח בין כוחות משוריינים. לא הייתה זו רק הדרך המהירה ביותר לניצחון, אלא גם דרך חסכונית. קרב הכרעה אומנם גובה מחיר יקר בחיי אדם ובציוד, אך בדרך כלל הוא נמשך זמן קצר, כך שהמחיר הכולל של הניצחון הוא בסופו של דבר נמוך באופן יחסי.

כך היה במבצע סיני ובמלחמת ששת ימים. אלה היו מלחמות קצרות מאוד, שנוהלו למן הרגע הראשון על אדמת האויב (שכן צה"ל יזם אותן), ובמהלכן הושגה במהירות הכרעה מלאה, שבה הושמדו כוחות האויב ונתפסו שטחים רחבי ידיים.

מלחמת יום הכיפורים

את מלחמת יום הכיפורים לא ישראל יזמה, אלא מצרים וסוריה, ומאחר שעלה בידהן להשיג הפתעה אסטרטגית מלאה, היה צה"ל טרוד בשלבים הראשונים של הלחימה בבלימה ולא יכול היה ליישם את דוקטרינת הלחימה שלו, הגורסת השגת הכרעה מהירה על-ידי העברת הלחימה לשטח האויב. אבל מרגע שהסתיים שלב הבלימה, שאף צה"ל לחזור במהירות לדוקטרינה שלו, שכה הוכיחה את עצמה במלחמות קודמות.

מתקפת-הנגד בגולן ובסיני נוהלה בהתאם לתורת הביטחון הישראלי: ריכוז כוח מירבי להבקעה, שאחריה נוהל קרב ההכרעה. נשאלות: אפוא שתי שאלות:

1. האם קרבות ההבקעה, שבהם שחיקת הכוחות הייתה גדולה, השיגו את מטרותיהם הצבאיות והמדיניות, דהיינו תרמו להשגתה של הכרעה צבאית והקלו על ישראל להשיג את יעדיה במשא-ומתן שהחל לאחר תום הקרבות?
2. כיצד השפיעה השחיקה על יחסי ארה"ב-ישראל בזמן המלחמה? האם פחת כושר התמרון

המדיני של ישראל בעקבות התחזקות תלותה בהספקת אמצעי לחימה תוך כדי הלחימה?

בעקבות שתי שאלות אלה יש גם לשאול את שאלתו המרכזית של מאמר זה: האם לא ראוי לבחון מחדש את דוקטרינת ההכרעה הישראלית? השאלה האם ניצחה ישראל במלחמת יום הכיפורים שנויה במחלוקת. הדיון בסוגיה זו עדיין טעון מאוד מבחינה רגשית ופוליטית, ולכן קשה להגיע להערכה אובייקטיבית של העובדות. יתר על כן, עם פרוץ המלחמה הייתה רמת הציפיות מצה"ל - בארץ ובחו"ל - גבוהה מאוד על רקע תוצאותיה של מלחמת ששת הימים, שהתנהלה רק 6 שנים לפני כן. האכזבה שנגרמה עקב העובדה שלא התגשמו כל הציפיות שתלו בצה"ל מקשה אף היא על הערכת תוצאות המלחמה.

מאמר זה אינו מתיימר לעסוק בסוגיה מי ניצח במלחמה, אלא בשאלה האם יישום דוקטרינת ההתקפה הצה"לית תרם להשגת המטרות הצבאיות ושיפר את מעמדה המדיני של ישראל. היעד הראשון של הצבא - הגנה על קיום המדינה - הושג כבר בשלב הבלימה. אולם בשלב של התקפת-הנגד לא הושגו המטרות הצבאיות במלואן. בחזית הצפונית הייתה המטרה - לדברי שר הביטחון, משה דיין - להגיע לטווח איום על דמשק. מטרה זו וכן הקווים שצוינו כיעדים לא הושגו.¹⁰

בסיני אומנם כותרה הארמייה השלישית, אולם הכיתור לא היה מטרה בפני עצמה, אלא רק אמצעי להכנעת הארמייה השלישית. אילו הושג יעד זה, הייתה המלחמה מסתיימת בחזית הדרום בניצחון ברור של צה"ל: היה נוצר רצף טריטוריאלי מלא בין כוחות צה"ל שבשתי גדות הסואץ, וארמייה מצרית שלמה הייתה מושמדת או נלקחת בשבי. גם בדרום לא עלה איפוא בידי צה"ל להשיג את מטרותיו למרות הצלחותיו הגדולות ולמרות היתרון שעלה בידו להשיג בזירת הקרב. לחץ המעצמות הביא להפסקת הקרבות עוד לפני שצה"ל הספיק להכריע את הצבא המצרי.

המסקנה היא אפוא, שהתקפת הנגד של צה"ל במלחמת יום הכיפורים השיגה הישגים חלקיים בלבד.

מצבה המדיני של ישראל הורע בעקבות מלחמת יום הכיפורים: רבות ממדינות העולם השלישי ניתקו איתה יחסים, מערב-אירופה נטתה בבירור לצד הערבים, ואפילו ארה"ב, התומכת העיקרית

בישראל, הפכה למתווך הנוקט עמדה "מאוזנת" בין שני הצדדים. התפתחות זו נבעה בשל חרם הנפט ובשל שיקולים הקשורים לתחרות בין ארה"ב לבריה"מ, אך בראש ובראשונה היא נבעה מכך שהמלחמה חשפה נקודת תורפה של ישראל: קשייה לנהל מלחמה ממושכת ללא אספקה שוטפת מבחוץ. חשיפתה של נקודת תורפה זו אף אילצה את ישראל לקבל תכתיב אמריקני ולא להביא לכלל סיום את המהלך נגד הארמייה השלישית המצרית.

הרכבת האווירית והארמייה השלישית

קרבות הבלימה היו כרוכים בשחיקה גדולה של מערכות נשק ותחמושת, וכבר לאחר ימים ספורים פנתה ישראל לארה"ב בבקשה שתספק לה במהירות אמצעים החיוניים להמשך הלחימה. כדי להחיש את הטיפול בבקשה התכוונה ראש-הממשלה, גולדה מאיר, לצאת בחשאי לווינגטון. ב-12 באוקטובר שיגרה גולדה מאיר "שדר נואש לווינגטון... שקול אזעקב נשמע ממנו בבירור".¹¹ גם דיין הכיר בצורך הדחוף לקבל הספקה של אמצעי לחימה: "אנו לא רצינו ולא יכולנו להרפות מדרישתנו לנשק... עדיפות ראשונה במעלה נתנו

מלחמת יום הכיפורים.
משאית תחמושת ישראלית
עוברת על תעלת סואץ

לתחמושת ולמטוסי קרב (פנטומים וסקיייהוקים). הברקנו וחזרנו והברקנו בקשות אישיות והסברים מפורטים ומכאיבים, שיש לנו צורך חיוני ומיידי בפנטומים נוספים".¹²

החל מה-14 באוקטובר החלה לזרום רכבת אווירית, שהעבירה אלפי טונות של אמצעי לחימה ושל מטוסי קרב למילוי הצרכים הדחופים של ישראל. הרכבת האווירית אפשרה לבצע את המתקפה בחזית המצרית ללא חשש מהידלדלות קריטית של אמצעי הלחימה במהלך המתקפה.

הפריצה הישראלית לעבר התעלה, חצייתה בליל ה-16 באוקטובר וההתפשטות מערבה ודרומה שינו את פני המערכה באופן דרסטי. כיתור הארמייה השלישית החל לקרום עור וגידים. תחת לחץ סובייטי כבד ובהסכמת ארה"ב החליטה מועצת הביטחון על הפסקת אש החל מה-22 באוקטובר. במירוץ נגד הזמן הצליח צה"ל להשלים את הכיתור ב-24 באוקטובר.

ארה"ב לא התלהבה - בלשון המעטה - מרצונה של ישראל להכניע את הארמייה השלישית והפעילה עליה לחץ כבד כדי שתסיר את המצור. האמריקנים אף איימו לספק בעצמם את צורכי הארמייה, אם המצור לא יוסר.

ב-30 באוקטובר הסביר דיין בנאום בכנסת את המניעים להסרת המצור: "הספקת המזון לארמייה השלישית לא נעשתה על ידינו מתוך מחווה הומניטרית, אלא משום שלא הייתה לנו ברירה. המדינה היחידה המוכנה לסייע לנו בנשק היא ארה"ב, וזאת מול הסיוע העצום שמקבלות מדינות ערב. מי שמציע שננהל את המלחמה הזאת תוך קרע עם ארה"ב, מציע שאנחנו לא נוכל לזכות במלחמה הזאת".¹³

גולדה מאיר הסבירה באותו יום לחיילים על גדות התעלה: "הופעלו על ישראל לחצים כבדים להקל את כיתור הארמייה השלישית. הברירה לא הייתה קלה.

לבסוף... הסכימה ישראל להעביר שיירות אספקה לארמייה הנצורה".¹⁴

עד למלחמת יום הכיפורים הייתה התלות של ישראל בארה"ב לטווח בינוני או ארוך. מדובר בסיוע כלכלי, צבאי ומדיני במסגרת תוכניות ארוכות טווח, שאושרו על-ידי הקונגרס מדי שנה בשנה. מיידי לאחר שהוכרז על הפסקת אש במלחמת יום הכיפורים החלה מלחמת התשה בשתי החזיתות. הרכבת האווירית והסיוע המסיבי שניתנו לישראל במהלך אותה מלחמת ההתשה המחישו את קוצר הנשימה שלה, הגבירו את תלותה בארה"ב וקיצרו את "קבוע הזמן" - הקצר בלאו הכי - של היענות ישראל לדרישה אמריקנית תקיפה. אם קודם לכן ההנחה הייתה שישראל מסוגלת להשלים מהלכים המתחייבים מצורכי המלחמה, הרי פרשת המצור על הארמייה השלישית לימדה שאין זה כך. זה היה המחיר ששילמה ישראל על כך שתלותה בארה"ב חדלה להיות "אסטרטגית" בלבד והפכה להיות גם "טקטית". למרבה האירוניה, היד שסיפקה את אמצעי הלחימה היא שמנעה מישראל להפיק מהם את מלוא התועלת על-ידי השמדת הארמייה השלישית.

פעמיים נענתה ישראל לדרישות אמריקניות במהלך מלחמת יום הכיפורים. הפעם הראשונה הייתה כאשר היא נענתה לדרישה להסכים להפסקת אש, והפעם השנייה הייתה כאשר היא נענתה לדרישה לאפשר הספקת מזון לארמייה השלישית המכותרת. כאשר נענתה ישראל לדרישה להפסיק את האש, היא חשבה לעשות זאת במתכונת שגובשה במלחמות הקודמות: היענות מיידיה לדרישה, תוך שבפועל מנסה הצבא להגיע לקווים שנקבעו מראש. ואכן בעוד שהפסקת האש נקבעה ל-22 באוקטובר, הרי בפועל היא נכנסה לתוקף רק ב-24 באוקטובר, תוך שצה"ל מספיק להשלים את כיתורה של הארמייה השלישית. זה היה רק חלק קטן ממה שרצה צה"ל להשיג, אך זה היה הרבה יותר מכפי שהיה לו ב-22 באוקטובר.

אולם הדרישה האמריקנית לאפשר העברת אספקה לארמייה השלישית הייתה כמעט בבחינת אולטימטום, ולישראל לא הותר שום מרווח תמרון. דרישה זו היא שמנעה הכרעה ישראלית בחזית הדרום והביאה לתוצאת התיקו. "כיתור זה (של הארמייה השלישית) היה גולת הכותרת של אותו שלב במלחמה, שהתחיל עם תפיסת ראש-הגשר

על-ידי צה"ל מעבר לתעלה. כניעת הכוח המצרי הנצור הייתה משלימה את השלב הזה... הניצחון הישראלי היה נעלה מכל ספק".¹⁵

כבר במלחמת העצמאות מנעה התערבות של המעצמות הכרעה ישראלית חד-משמעית בחזית הדרום. מאז אותה מלחמה לקח צה"ל בחשבון שהוא נלחם לא רק נגד צבאות ערב, אלא גם נגד השעון. זו סיבה נוספת לכך שפותחה תורת לחימה השואפת להשיג הכרעה מהירה. והנה, למרות הניסיון ההיסטורי הרב, הופתעה ישראל מכך שארה"ב מנעה ממנה להשיג הכרעה בחזית הדרום.

התפיסה היום

הקונספציה הישראלית הרווחת עד מלחמת המפרץ השנייה הייתה, כי בעוד צה"ל נהנה מיתרון גדול בקרבות תנועה, שבהם באה לידי ביטוי העליונות הישראלית בתחום האלתור והיכולת לקרוא נכונה את שדה הקרב, הרי אין לו שום יתרון מיוחד כאשר הוא ניצב מול כוחות ערביים הערוכים היטב במערכי הגנה מבוצרים. בהגנה - וגם בהתקפה, בתנאי שלא היו צריכים לסטות מתוכנית שהוכנה מראש - תמיד הפגינו הערבים כושר לחימה ראוי לציון. לכן גרסה הדוקטרינה הצה"לית, כי יש להימנע עד כמה שאפשר מקרבות נגד מערכים ערביים מבוצרים, שכן מדובר במבצעים יקרים מאוד, שקשה להשיג בהם הכרעה.

דוגמא למערך מבוצר בצפיפות רבה הוא המרחב שבין גבול ישראל-סוריה לדמשק. מערך זה כולל מערכת מכשולים טבעיים ומלאכותיים, רשת מוצבים עניפה, שפע של ארטילריה, של שריון ושל סוללות טילים ותותחים נגד מטוסים. מערך זה בנוי הן להגנה - כך שהמרכיבים השונים מחפים אלה על אלה - והן לצורך התקפה הודות לריכוז הגדול של כוח נייב שבתוכו: טנקים, נגמ"שים, ארטילריה מתנייעת וסוללות נ"מ ניידות.

מערך כזה הוא כה רווי בכוחות ובאמצעים, עד כי כמעט שאי אפשר לתמרן בו. התשובה הצה"לית המסורתית לבעיה זו גרסה כי יש לעשות כל מאמץ כדי להבקיע את המערך המבוצר עד ל"מרחבי התמרון" - כינויו של השטח שבעורף המערך המבוצר ושאינו משופע במערכי הגנה. דרך הפרצה - כך גרסה הדוקטרינה - יש להזרים את הכוחות המשוריינים. אלה ינהלו ב"מרחבי התמרון" קרב נייב, שבו יבוא לידי ביטוי יתרונו של צה"ל.

העובדה ששדה הקרב במזרח התיכון הופך ליותר ויותר רווי באמצעים ובכוחות מחזקת את הדוקטרינה הצה"לית הוותיקה ונותנת לה בימים אלה משנה תוקף.¹⁶

הגורמים לעיצוב התפיסה בדבר שדה הקרב הרווי

מלחמת יום הכיפורים תרמה תרומה מכרעת לעיצוב התפיסה בדבר שדה הקרב הרווי. לפחות בשלבים הראשונים של המלחמה הגבילו הטילים נגד מטוסים את יכולת הפעולה של מטוסי חיל האוויר, בעוד שהטילים נגד טנקים הגבילו מאוד את יכולת התמרון והפעולה של השריון. כתוצאה מהשימוש המסיבי שעשו צבאות מצרים וסוריה בשני אמצעים אלה נוצרו חזיתות סטטיות למדי ברוב שלבי המלחמה, ובצה"ל השתררה התחושה כי הוא פועל בזירות רוויות המקשות עליו לחזור על התנועה והתנופה, שכה אפיינו את מלחמת ששת הימים.

מאז מלחמת יום הכיפורים חל גידול כמותי ואיכותי בכל הצבאות המזרח תיכוניים. כוח האש של כל יחידה לוחמת גדל, ויחד עימו גדל דיוקם של כלי הנשק, הטווח שלהם וכושר החדירה שלהם. יתר על כן, כוחות החי"ר הצטיידו בדורות חדשים וקטלניים יותר של טילים נגד טנקים וכן בטילים אישיים נגד מטוסים. ובמקביל נשארו החזיתות - ובמיוחד זו הסורית - צרות כשהיו. בנסיבות אלה אך היה זה טבעי שתחריף תחושת הרוויה של שדה הקרב.

האם תם עידן שדה הקרב הרווי?

שדה קרב רווי הוא בבחינת חדשות גרועות מאוד לצבא המתכנן קרב הבקעה גדול על מנת להגיע ל"מרחבי התמרון", שבהם תושג ההכרעה. אולם שדה קרב רווי הוא בבחינת חדשות מצוינות לצבא מודרני, המצויד באמצעי לחימה מתקדמים, המחפש מטרות עבור כלי הנשק שברשותו. כי זאת יש לזכור: שדה קרב רווי משופע בראש ובראשונה במטרות סטטיות, שעשויות להיות טרף קל לחימוש מונחה מדויק¹⁷ הנעזר במערכת מושב"ת (מודיעין, שליטה, בקרה, תקשורת) לאיכון מטרות.¹⁸ פיתוח ראשי נפץ רבי עוצמה ימנע כל אפשרות להגן על המטרות הסטטיות באמצעות הקשחתן. התשובה לאיום החמ"ם תהיה אפוא קרוב לוודאי פיזור

הכוחות וניודם. "שדה הקרב הרווי, הדחוס במטרות נקודה נייחות, קרב אפוא לסופו, ונפתחת הדרך לניידות חדשה ומהפכנית, מקפת הרבה יותר מקודמתה"¹⁹

צה"ל, המתבסס על זרועות השריון והאוויר, מסוגל מבחינת אמצעי הלחימה שברשותו ומבחינת מבנה כוחותיו לקדם את פני העתיד ולהתאים את הדוקטרינה שלו ליתרונותיו האיכותיים ולאופיו המשתנה של שדה הקרב. הבעיה הניצבת בפניו אינה כרוכה בהקצאת משאבים או בשינוי יסודי של המבנה הצבאי, אלא במאמץ אינטלקטואלי, בפתיחות מחשבתית ובתהליך מתמשך של מחקר, של הערכה, של ניסוי ושל תרגול, שבסופו יבוא שינוי הדרגתי של הדוקטרינה הקיימת.

אלטרנטיבות לקרב ההבקעה

נראה כי התפיסה של קרב ההבקעה לא נקבעה מתוך בחירה בין אלטרנטיבות שונות, אלא מתוך הנחה שזו האלטרנטיבה היחידה הפתוחה בפני צה"ל להשמדת צבאות האויב ולכיבוש שטחים נרחבים. מותר גם לשער כי העובדה, שקרב ההבקעה כרוך בשחיקה של ציוד ושל לוחמים, מקובלת על המתכננים. מתעוררות אפוא שתי שאלות:

1. האם אין אלטרנטיבה סבירה לקרב ההבקעה?
2. האם השגת המטרות הצבאיות שמציב לעצמו צה"ל במקרה של מלחמה - השמדה וכיבוש - אכן תתרום להשגת היעדים המדיניים של ישראל?

ניתן להעלות על הדעת לפחות ארבע אלטרנטיבות לקרב ההבקעה היקר והשוחק:

1. ניהול קרב הגנה. במקום להסתער בהתקפת מצח על מערכים שמהווים קיר כמעט בלתי חדיר, ניתן לערוך את עיקר הכוח למגננה ממושכת וחסכונית, שבמהלכה ייעשה מאמץ לשחוק את האויב באמצעות זרוע האוויר, זרוע הים וכוחות מיוחדים, שיתקפו מערכות חיוניות בעורף האויב. לחימה כזו לא תשיג הכרעה או תסתיים בניצחון מרשים, אך עשויה להבטיח את שמירת העוצמה הצבאית לשלבים מאוחרים יותר או כבסיס למיקוח מדיני ללא תלות מוחלטת בארה"ב.
2. איגוף רחב ממדים. לא תמיד ניתן לבצע מהלך כזה - בין היתר משיקולים מדיניים - אך כאשר

חמ"ל אוס-חשיבה,
אוקטובר 1973

הניסיון ההיסטורי מלמד, שהמאמץ להשיג הכרעה הוא יקר במונחים של חיי אדם ושל שחיקת ציוד ולא תמיד מקדם את השגתו של היעד המדיני. הנה, דווקא מלחמת יום הכיפורים, שהסתיימה בתיקו צבאי, משום שארה"ב מנעה מישראל להשיג הכרעה חד-משמעית, שכבר הייתה בהישג ידה, היא שפילסה את הדרך להסכם השלום עם מצרים. קלאוזביץ, לידל-הארט ומאו צה-טונג כתבו כי בנסיבות מסוימות ראוי למדינה לנקוט אסטרטגיה של שימור הכוח. נראה כי מצבה המיוחד של ישראל - קוטנה, מיעוט אוכלוסייתה ומשאביה ורגישותה הרבה לאבדות - מחייב אותה לתת עדיפות לעקרון שימור הכוח בתורת הביטחון שלה. המצביא היווני פירוס ניצח בקרב, אולם צבאו נשחק לחלוטין. האם אלה הניצחונות שברצונו להשיג?

ניתן להוציאו אל הפועל, הוא עשוי להשיג הכרעה במחיר זול יחסית.
3. איגוף אנכי אסטרטגי. זהו מהלך נועז, שעשוי להביא ניצחון גדול במהירות רבה, אך גם עלול להסתיים באסון כבד.²⁰
4. שילוב של איגוף קרקעי ואנכי עם קרב הבקעה מסורתית. האיגוף עשוי להביא לדילול הכוחות בחזית, ועובדה זו ניתן לנצל כדי להבקיעה.

סיכום

השאלה המרכזית היא, האם מטרתו המסורתית של צה"ל במלחמותיו - השגת הכרעה מלאה של האויב על-ידי השמדת כוחותיו וכיבוש שטחים - משרתת את היעד המדיני העליון של מדינת ישראל, שהוא הבטחת הקיום באמצעות השגת שלום.

13. מצוטט בספרו של גולן, שם, עמ' 9
14. הציטוט מובא על-ידי דן מרגלית וניסים טאיטו בכתבתם "אספקה בקצב מוגבר מועברת לארמייה השלישית", הארץ, 31.10.1973, עמ' 3
15. "ויתור ישראלי", מאמר מערכת בהארץ, 28.10.1973, עמ' 5
16. תא"ל דב תמרי, "הרהורים על הטקטיקה", **מערכות** 273-274, מאי-יוני 1980, עמ' 2-5
17. סקירה על פיתוחי חמ"ם בשנות ה-80 ניתן למצוא אצל: Edgar Ulsamer, Air Force Magazine, December 1975
18. סקירה על נושא זה ניתן למצוא ב: New Directions in C3 Systems Techniques, Conference Documentation, 1980
19. אדגר אולסמר, שם
20. שמואל גורדון, "איגוף אווירי ברמה האסטרטגית", **מערכות**, כרך 344-345, דצמבר 1995-ינואר 1996, עמ' 26-35
1. Bernard Brodie, **Strategy in The Missile Age**, Princeton University Press, 1963, p. 26
2. Carl von Clausewitz, **On War**, Translated by Peter Paret, Princeton University Press, 1976
3. לידל-הארט, **אסטרטגיה של גישה עקיפה**, הוצאת מערכות, תל-אביב, 197
4. יהושפט הרכבי, "הרהורים על תורת הביטחון הלאומי", **מערכות** 270-271, אוקטובר 1979, עמ' 44-45
5. רא"ל (מילי) יצחק רבין, "בעיות הביטחון של ישראל בשנות ה-80", **מערכות** 270-271, אוקטובר 1979, עמ' 19
6. אלוף (מילי) ישראל טל, "הערות בשולי הסימפוזיון "ביטחון ישראל בשנות ה-80", **מערכות**, שם, עמ' 48
7. יצחק רבין, פנקס שירות, תל-אביב, ספריית מעריב, 1979, עמ' 141
8. אלוף (מילי) אברהם אדן, **על שתי גזות הסואץ**, ירושלים, עיונים, 1979, עמ' 330
9. יגאל אלון, **בתחבולות מלחמה**, סוגיות בענייני ביטחון, תל-אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1990, עמ' 241-256
10. משה דיין, **אבני דרך: אוטוביוגרפיה**, ירושלים, עידנים ודביר, 1976, עמ' 636
11. מתי גולן, **השיחות הסודיות של קיסניגר**, ירושלים ותל-אביב, שוקן, תשל"ו, עמ' 62; ישעיהו בן-פורת ואחרים, המחל, תל-אביב, "הוצאה מיוחדת", 1974, עמ' 214
12. דיין, שם, עמ' 627

